

відповідної тематики, добору змісту нового матеріалу, способів і засобів оволодіння ним. Відповідно інтегровані уроки дають відчутні результати у розвитку пізнавальних здібностей молодших школярів.

Література

1. Браже Т. Интеграция предметов в современной школе // Литература в школе. 1996. № 5. С. 150–154.
2. Іванчук М. Основи технології інтегрованого навчання в початковій школі : навч. метод. посібник. Чернівці, 2001. 120 с.
3. Нова українська школа : поради для вчителя / за заг. ред. Н. Бібік. Київ, 2018. 160 с.
4. Савченко О. Сучасний урок у початкових класах. Київ, 1997. – 256 с.
5. Ступарик Б. Національна школа : витоки, становлення. Київ, 1998. 336 с.
6. Сучасний урок. Інтегративні технології навчання : науково-методичний посібник. Київ, 2004. 192 с.

Інна Суліма

м. Вінниця

(Наук. керівн. – канд. філол. наук, доц. Віннічук А. П.)

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД НАРОДНОЮ КАЗКОЮ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

Анотація

У статті проаналізовано методичні особливості роботи над жанром народної казки з учнями початкових класів; з'ясовано особливості текстового аналізу, складання плану, написання власної казки.

Ключові слова : народна казка, чарівні казки, казки про тварин, побутові казки, структура казки.

Аннотация

В статье проанализированы методические особенности работы над жанром народной сказки с учениками начальных классов; выяснены особенности анализа текста, составление плана, написание собственной сказки.

Ключевые слова: народная сказка, волшебные сказки, сказки о животных, бытовые сказки, структура сказки.

Summary

The article analyzes the methodological features of work on the genre of folk tales with elementary school students; the peculiarities of working with the text, drawing up a plan, writing your own fairy tale.

Keywords: fairy tale, fairy tales, fairy tales about animals, fairy tales, fairy tale structure.

Формування духовності неможливе без вивчення культурних явищ і традицій минулого, зокрема усної народної творчості. Значне місце у чинних шкільних програмах із літератури відведено вивченню усної народної творчості, опрацюванню її різновидів. Це казки, прислів'я і приказки, загадки, пісні, думи, легенди, перекази тощо.

Зразки фольклору введені у чинні програми з літературного читання за лінійним принципом, тобто від простого до складного, вивчаючи які необхідно дотримуватися принципу наступності. Адже фольклорні твори мають багато спільного: правдивість, життєстверджувальний характер, художньо-образна система. Визначальна риса фольклору – колективний характер творення. Звідси – варіативність жанрів, відсутність усталеності текстів тощо.

Серед фольклорних творів, як і в літературі, виділяють епічні, ліричні, драматичні, а в межах кожного з цих родів – жанри і їх різновиди, що відзначаються своїми особливостями. З урахуванням цього й аналізуються фольклорні твори у нових контекстах епох, коли читач зіставляє їх із дійсними фактами.

Серед усіх фольклорних творів найбільшою популярністю у дітей користується казка.

Мета пропонованої розвідки – з'ясувати особливості вивчення жанру казки в початкових класах.

Казка – це потужний засіб розвитку фантазії, засвоєння суспільного досвіду. Казки завжди носять повчальний характер, добрі і світлі, образи близькі для дитячого сприймання і розуміння. У казках передбачено чіткий поділ на добро і зло, тому дітям легше розуміти характер казкових образів, ніж складні і суперечливі людські.

Діти люблять звірів, часто уподібнюють їх дії людській поведінці. Найближчі казки про тварин, фантастичними і соціально-побутовими діти

цікавляться пізніше, адже для розуміння таких казок необхідно набути певний життєвий досвід чи знання.

Дітей молодшого шкільного віку казки приваблюють гострим і захоплюючим сюжетом, буйністю фантазії, яскравістю барв, особливою сміливістю думки. У казках завжди добро перемагає зло, а діти за натурою, як правило, оптимісти.

Вивчення казки переважно включає такі етапи:

1. Підготовка до сприймання твору.
2. Читанням чи розповідь казки вчителем або прослуховування твору у виконанні майстрів художнього слова.
3. Робота над текстом казки (бесіда за змістом прочитаного, використання окремих елементів аналізу).
4. Повторне читання казки (можливе в особах, з елементами інсценування).
5. Виготовлення ілюстрацій до окремих епізодів казки (не обов'язково).
6. Підсумок.
7. Творчі усні чи письмові роботи.

Зупинимось детальніше на кожному етапі роботи.

Казка (народна) – епічний твір, тому й етапи роботи аналогічні.

Підготовка до сприймання має завдання: психологічно налаштувати на слухання і розуміння твору, а також дати мінімум знань, відомостей про твір і життєві факти, що лягли в основу. Це може бути емоційне слово вчителя, бесіда, розгадування ребусів чи кросвордів, робота із прислів'ями, перегляд уривків кіно улюблених казок чи фотоматеріалів.

Читання казки має бути високохудожнім. Виконавець казки обов'язково є в душі актором, тобто грою голосу, мімікою, рухами він передає особливі риси характеру і вдачі героїв, аби пробудити образне мислення у дітей.

Робота над текстом казки – бесіда на сприймання, спостереження, елементи аналізу, перечитування епізодів, переказ, усне малювання тощо.

Під час аналізу казок необхідно досліджувати логіку тих життєвих подій, які змальовано в них, психологічно вмотивувати поведінку героїв, ставити питання, які спонукають учнів мислити, міркувати.

Так, до побутової казки «Мудра дівчина» («Літературне читання», О. Савченко, 4 клас) можна змоделювати бесіду за такими питаннями:

- Де й коли відбуваються події, описані у творі?
- Хто герої казки, що ви дізналися про них?
- Чому багатий брат захотів повернути собі корову? Чи справедливою була вимога багатого брата?
- Чи справедливо розсудив братів пан? Чому, обґрунтуйте свою думку.
- Чому батько звернувся за допомогою не до поважних, досвідчених людей, а до своєї доньки? Ким була Маруся для батька?
- Як ставився батько до дочки? З чого це видно? Доведіть, спираючись на текст.
- Спробуйте й ви розгадати загадки пана.
- Яким постає пан у змаганнях на кмітливість із Марусею?
- Як Маруся виконала перше завдання пана? Які риси вдачі бідної дівчини простежуються в епізоді?
- У чому виявилася винахідливість дівчини, коли виконувала друге завдання?
- Пригадайте усі завдання, які задав пан Марусі? Що можна сказати про розум і кмітливість пана? Чи була дівчина йому гідним супротивником?
- Кому із героїв казки симпатизує автор-народ? Які риси характеру народ схвалює, а які навпаки – висміює?
- Які події казки можна вважати реальними, а які фантастичними? Чому?
- Пригадайте казки, які читали чи бачили раніше, в яких прославляються представники народу – носії мудрості, кмітливості, продемонстрована їхня перевага над панами.

У процесі поглибленої роботи над твором варто практикувати такі види роботи, які б допомогли учням збагнути поетичні узагальнення, що втілені у народних казках. З цією метою на уроках можна використати прислів'я, приказки, які діти ілюструють відповідними епізодами казки і коментують, роблять висновки, формулюють ідею твору чи епізоду. До названої казки, наприклад, учні записують у зошит, коментують і шукають епізоди, які б відповідали таким прислів'ям: «Де гроші люблять, там совість гублять», «Тяжко позиватися латаній свитині з добрим кожухом», «Пани правди не скажуть, а рот зав'яжуть», «Далеко видить око, а розум глибоко», «Розум силу переважить», «Людська думка найбистріша, найсміливіша» тощо.

Завдання можна ускладнити. На дошці у дві колонки записуємо частини прислів'їв. Дітям даємо завдання їх прочитати, з'єднати, прокоментувати і визначити, кого чи чого вони стосуються у казці.

І сила перед	а душа в болоті
Око бачить далеко,	мужицька хитрість
На панську мудрість	і людей питай
Тіло в золоті,	а розум – ще далі
Свій розум май	розумом никне

Щоб успішно керувати процесом осмислення і конструювання учнями казкових образів, учитель-словесник повинен враховувати особливості казки як специфічного фольклорного жанру.

На заключному етапі роботи над казкою обов'язково зупиняємося на теоретико-літературних відомостях про казку. Зокрема, даємо колективно визначення, називаємо види казок (фантастичні чи чарівні, про тварин, побутові), композиційні особливості жанру (зачин і кінцівка, повторення чисел три, шість, дев'ять тощо), різка поляризація героїв на носіїв добра і зла. Учні засвоюють казкові прийоми тільки тоді, коли безпосередньо працюють із текстом спостерігають за його художніми прийомами і засобами. Без цього в них навіть і після вивчення розділу «Казки» так і не складеться уявлення про

специфічні особливості відображення життя у народних казках, про роль казкової вигадки.

Учені називають такі алгоритми казкових образів:

- аглютинація – склеювання, поєднання ознак, властивостей предметів, які природно не поєднуються, зближення тих явищ, які не поєднуються, перенесення предметів і явищ у нові часи та простори;
- гіперболізація – різке перебільшення з відповідною художньою метою властивостей людей, явищ;
- персоніфікація і метаморфози.

Природа в казці – активна життєва сила, яка втручається в події, а не виконує роль тла, статистичного пейзажу.

Особливий і час у казках. Для казкового сюжету найхарактернішим є забігання вперед чи повернення назад, як це буває в інших епічних жанрах. І лише деякі окремі деталі, опис обставин життя, побут, часом, дають підстави твердити про відображення у казці певної історичної епохи.

Казка як своєрідний фольклорний жанр складалася протягом багатьох віків. Зберігалися і передавалися з покоління в покоління образно-стилістичні прийоми. Усе випадкове забувалося з часом. Так у жанрі казки виробилися усталені форми, прийоми. Складаючи план казки «Мудра дівчина», варто провести спостереження за композицією твору, яка є характерною для багатьох побутових казок.

Спочатку короткий традиційний зачин («Були собі два брати – один убогий, а другий багатий»), зав'язка твору. Далі змальовується ряд подій, які ведуть до загострення конфлікту, що втілює боротьбу добра і зла. Кінець твору щасливий: правда торжествує над злом.

Методисти наголошують, ніщо так не сприяє розумінню природи казки як самостійна творчість дітей. Тому завершуємо вивчення казки творчими усними чи письмовими роботами. Скласти казку – це означає свідомо осмислити ідею, якій підпорядковується і система образів, і її композиційна побудова, і її художньо-зображальні засоби.

Робота над складанням казкового сюжету активно розвиває дитячу уяву та фантазію.

У працях В. Сухомлинського наголошується, що завдяки казці дитина пізнає світ не лише розумом, а й серцем виявляє своє ставлення до добра і зла. Казка пробуджує мислення, розвиває мовлення дитини, виховує повагу до людей, рідного краю.

Які ж види роботи можна практикувати, навчаючи учнів складати власну казку, і чи спроможні учні класу без попередньої підготовки успішно справлятися з поставленим завданням? Запропонуємо на початковому етапі написати казку на основі запропонованої сюжетної схеми, дописати казковий твір, передбачивши в ній логіку життєвих подій. Можна практикувати створення казок на основі запропонованого початку.

Складені казки колективно аналізувати з погляду їх змісту і особливостей форми. Учні самостійно визначають, до якого виду казок їх можна зарахувати і чому. Варто з'ясувати, що хоче сказати учень своєю казкою, чим вона близька до народних казок, які місця казки учням сподобалися, що вони хотіли б порадити автору.

На уроках з позакласного читання розрізнені знання про казку поглиблюються, додаються на уроках світової літератури.

Формування понять про народну казку поглиблюється і узагальнюється під час вивчення літературної казки, яка має і свої особливості, зіставляючи які, учні знаходять ряд спільних моментів, яскравіше виділяють характерне і властиве народним і літературним казкам. Для цього можна застосувати текстуальну порівняльну таблицю, що слугуватиме зоровою опорою.

Отже, працюючи над жанром казки, ми виховуємо в молодших школярів любов та повагу до народних традицій, розвиваємо мовленнєві та мисленнєві процеси, навчаємо співпереживати, аналізувати події та вчинки, формуємо естетичні почуття.

Література

1. Лановик М., Лановик З. Українська усна народна творчість : Підручник. 4-те вид. Київ, 2006. 591 с.

2. Савельєва С. Використовуючи усну народну творчість // Початкова школа. № 10, 1998. С. 50.

3. Савченко О. Літературне читання : підручник для 4 класу. Київ, 2004. 159 с.

Інна Суліма

м. Вінниця

(Наук. керівн. – канд. філол. наук, доц. Віннічук А. П.)

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ СПРИЙМАННЯ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ В МОЛОДШИХ КЛАСАХ

Анотація

У статті проаналізовано психологічні особливості сприймання художніх творів, простежено основні рівні їх розуміння учнями молодших класів.

Ключові слова : *художній образ, образне узагальнення, синкретизм, рівні розуміння.*

Аннотация

В статье проанализированы психологические особенности восприятия художественных произведений, прослежены основные уровни их понимания учащимися младших классов.

Ключевые слова: *художественный образ, образное обобщение, синкретизм, уровни понимания.*

Summary

The psychological bases of perception of works of art are analyzed in the article, the basic levels of their understanding by pupils of the younger classes are traced.

Keywords: *artistic image, figurative generalization, syncretism, levels of understanding.*

Методика аналізу художнього твору в початкових класах не може не враховувати особливості сприймання художнього твору учнями молодшого шкільного віку. Тому проблемі сприйняття художнього твору присвячено наукові розвідки з методики, мистецтвознавства і психології. Так, О. Нікіфорова вважає, що безпосередність сприймання є вторинною і виробляється з досвідом [4]. На перше місце вона ставить безпосередній емоційний вплив образів твору. Для розвитку художнього сприймання вона рекомендує розвивати відтворююче сприймання, використовувати такі методи і